

Jan Poelstra

Hoog van de Toren

Nobeles wilden in 3D

Films spelen een grote rol in de manier waarop wij ons verleden (of onze toekomst) verbeelden. In de film *Avatar* wordt net als in *Dances with Wolves* en *The Last Samurai* het contact tussen onze Westerse en een minder ontwikkelde cultuur gerepresenteerd. De waardering voor het simpele, maar pure leven van de primitievelingen in deze films blijkt een Westerse fantasie te zijn, waar echte mensen nooit aan kunnen voldoen.

James Cameron's nieuwste film *Avatar* gaat over een groot Amerikaans bedrijf dat naar een andere planeet gaat om een zeldzaam mineraal uit de grond te halen en daardoor in een oorlog verzeilt raakt met de lokale intelligente levensvorm, de Na'vi. Een van de mariniers die mee is om in die oorlog te vechten krijgt sympathie voor het blauwe buitenaardse volkje en hij leert te leven zoals zij: in harmonie met de natuur. Hij wordt verliefd op een lokale schone, komt in opstand tegen het bedrijf en wordt al doende de Grote Verlosser van de Na'vi. Komt dit u bekend voor? Dat kan. Buitenaardse wezens daargelaten is het verhaal van *Avatar* vrijwel identiek aan dat van twee andere succesvolle films: *Dances with Wolves* en *The Last Samurai*.

Elk van deze films gaat over een ontwortelde blanke Amerikaan die in verzet komt tegen de koloniale misdaden van zijn land, geassimileerd wordt in de lokale cultuur en voor de onderdrukte gekoloniseerden opkomt. In reacties op deze films wordt dan ook vaak positief ingegaan op de boodschap ervan. Zo wordt *Avatar* geprezen als kritiek op onder andere de oorlog in Irak. Ook de sympathieke houding die de films ten opzichte van andere culturen innemen wordt gewaardeerd. Kevin Costner is dankzij zijn rol in *Dances with Wolves* zelfs tot ere-Sioux benoemd. Veel critici wijzen er echter terecht op dat, hoewel de lokale cultuur altijd in een positief daglicht gesteld wordt, de blanke man toch altijd de beste, meest capabele vertegenwoordiger van zijn net geadopteerde volkje is. Er is geen betere indiaan dan Kevin, Tom

Cruise slaat tijdens trainingspotjes zonder problemen geëfende Samurai in elkaar en Sam Worthington, de hoofdrolspeler uit *Avatar*, temt gemakkelijk de gigantische oranje draak waar de Na'vi hun handen niet aan durven te branden. Sjors is altijd overal beter in dan Sjimmie.

Dergelijke kritiek lijkt erg verstandig en is dat natuurlijk ook wel. Toch is zij wat mij betreft onvolledig. Want wat houden die als sympathiek beschreven culturen dan in? Gek genoeg hoef je maar één keer antwoord op die vraag te geven. Ondanks dat de drie films zich in verschillende (soms fictieve) landen en periodes afspelen lijken de lokale culturen van de Indianen, Samurai en Na'vi opvallend veel op elkaar. Oppervlakkige verschillen daargelaten (de inboorlingen hebben tenslotte verschillende primaire huidskleuren) leven ze allemaal in stammensamenlevingen in harmonie met de natuur, zichzelf en elkaar en zijn hun normen en waarden streng maar rechtvaardig. Je zou bijna zeggen dat het dezelfde cultuur is. En dat is in zekere zin ook het geval. Ze zijn namelijk allemaal een verschijningsvorm van een stijlfiguur die al sinds de late achttiende eeuw beschaafde 'Westerlingen' een spiegel voorhoudt: de nobele wilde. De nobele wilde is in de geschiedenis veel gebruikt om indirect kritiek te leveren op onze eigen samenleving. Waar wij het milieu systematisch vernietigen voor onze eigen doeleinden leeft de nobele wilde in harmonie en waar wij geweld gebruiken om onrechtmatig aan te vallen verdedigt de wilde zich enkel. In de geschiedschrijving zijn veel voorbeelden te vinden van achteraf tot nobele wilden bestempelde volken die zich dapper verzetten tegen de Westerse overheerser, zoals de Maori uit Nieuw-Zeeland of de Noord-Amerikaanse Indianen. Ook ben ik niet de eerste die zich er druk over maakt dat een niet-westerse cultuur wordt gerepresenteerd op een manier die meer te maken heeft met wat wij niet zijn dan met wat zij wel zijn.

Toch is het belangrijk om te kijken naar de invloed van de nobele wilde op deze films, omdat het ons iets vertelt over hoe wij omgaan met de zogenaamde 'ander'. Dat zit hem in de termen waarin deze conflicten worden gesteld: de ideale samenleving van nobele wilden wordt vernietigd door het corrupte geweld van Westerse slechteriken. Het is dan geen grote stap om te bedenken dat volken als de Na'vi ons respect verdienen en niet zomaar voor een zeldzame grondstof of politieke macht aangevallen mogen worden. De vraag is hoe we naar *Avatar* hadden gekeken als de inboorlingen zelf hun natuurlijke omgeving vernietigden voor de grondstof, de positie van de vrouw slecht was of hun leider een religieuze fanaticus was geweest. In deze films worden niet-Westerse culturen niet serieus genoeg genomen

om een fatsoenlijk aantal nare trekjes te hebben. De sympathie voor de ‘ander’ die dergelijke films zogenaamd oproepen beperkt zich dan ook tot deze perfecte nobele wilde. Een barbaar die alles is wat wij niet zijn: rechtschapen, eerlijk en puur. Een wilde die niet aan deze eisen voldoet is echter sowieso verdacht. Dat is waarom Kevin Costner als ere-Sioux een vredespijp rookt en niet een groot casino in een belastingvrij reservaat runt. De nobele wilde in de geschiedschrijving en in fictie is een Westerse fantasie over een perfecte niet-Westerling. Dat zorgt niet voor werkelijk begrip en waardering voor complexe, dynamische andere culturen, maar voor onbegrip en onhaalbare verwachtingen.

Ik hoop in ieder geval dat in *Avatar 2* de Na’vi een wraakexpeditie naar de Aarde beginnen en de mensheid met geweld dwingen hun manier van leven over te nemen. Tot die tijd kijk ik lekker naar *Starship Troopers*.